

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم
دانشکده حقوق
پایان نامه دوره کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی

عنوان :

رویکرد حقوق کیفری ایران به حفظ و ارتقاء سلامت نظام اداری

استاد راهنما:
دکتر ابوالفتح خالقی

نگارنده:
فریبا دهقانی

پاییز / ۱۳۹۳

تقدیم بہ:

کریمہ اہل بیت حضرت فاطمہ معصومہ (س)؛

و بہ روح پاک پدرم کہ عالمانہ بہ من آموخت تا چگونہ در عرصہ زندگی، ایستادگی را تجربہ نمایم.

و بہ مادرم، دیای نبی کران فداکاری و عشق کہ وجودم برایش ہمہ رنج بود و وجودش برایم ہمہ مہر.

و بہ ہمسرم، اسطورہ زندگیم، پناہ حستگیم و امید بودنم.

و بہ روح بزرگ مرد مبارزہ با فساد اداری، میرزا محمد تقی خان امیر کبیر.

تقدیر و قدرانی

پروردگارا!

حال که از روی لطف به من فرصت دادی در راه علمی قدم بگذارم که انتهایش وجود توست

از تومی خواهم: روحم لبریز از بودن تو باشد، احساسم جز از فراق تو در نکشد،

و فکرم جز به عظمت نیندیشد.

پدر عزیزم، روزها و لحظه‌هایی را در نبوت گذراندم، روزهایی پر از اضطراب و دلگسلی، می‌دانم تمام آن چه که سختی

عبور این روزها بر من آسان می‌کرد، توشه‌های معنوی بود که در وجودم به یادگار نهادی و رفتی.

مادر فدایم، در تمام لحظه‌های زندگی، دعاییت بدرقه‌راهم بود و قلبت فریاد رسم بود و ترسم در پناه آغوش کرمست

به شجاعت می‌گرایید، بی‌شک تعبیر عظمت از کلمه‌ایثار و از خودگذشتگی بود که وجودم در راه علم آموزی توانا نمود.

همسر عزیزم، در تمام سختی‌ها با من بودی و مثل امید را در قلمم شعله‌ور نمودی، سپاس از صبوری و مهربانیت.

استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر خالقی، سپاس من بردقت نظر شماست که بی‌شک تاثیر شگرفی بر روند نگارش

پایان نامه ام داشته و فراتر از آن بر چگونگی اندیشیدنم.

چکیده:

این پایان نامه در مقام تبیین و بررسی حقوق کیفری ایران در جهت مبارزه با فساد اداری و در نهایت حفظ سلامت نظام اداری و ارتقاء دادن آن از زمان شکل گیری قوانین جزایی در ایران تاکنون می‌باشد. از آنجایی که وجود فساد در دستگاه‌های دولتی باعث اختلال در اداره امور دولتی و مانع رشد و توسعه یافتگی و نیز باعث نارضایتی مردم و تضعیف اقتدار حاکمیت در هر جامعه ای می‌شود، لذا حقوق کیفری برای مبارزه با این امر مهم، موظف است به عنوان مهم‌ترین اهرم مقابله با جرم در جامعه، با اعمال روش‌های خاص خود و تدوین قوانین کیفری مناسب، به حفظ و ارتقاء سلامت نظام اداری بپردازد. هدف از نگارش این پایان نامه بررسی دقیق قوانین کیفری مرتبط با فساد و بیان نقاط ضعف و قوت آن‌ها، بررسی تدابیر کیفری خاص و نوین و به طور کلی نقش حقوق کیفری در خصوص مبارزه با فساد نظام اداری و چگونگی حفظ و ارتقاء سلامت آن می‌باشد. روش تحقیق در این پایان نامه از نوع تحلیلی-توصیفی می‌باشد. پس از مطالعه و تحقیق پیرامون موضوع پایان نامه این نتیجه حاصل شد که قوانین مجازات ایران از ابتدایی‌ترین آن‌ها (۱۳۰۴) تا قانون مجازات اسلامی فعلی، با تعیین مصادیق فساد و تعیین مجازات برای آن‌ها سعی در مبارزه با این جرایم داشته اند اما قانون الحاق ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد (مریدا) دولت‌ها را تشویق به تصویب قوانین سرکوبگرانه و پیشگیرانه می‌کند و قانون ارتقاء سلامت اداری در جهت عمل به این تکلیف، از طریق تدابیر پیشگیرانه که خلاء آن در قوانین کیفری احساس می‌شد به مبارزه با این جرایم پرداخته است.

واژگان کلیدی: سلامت، فساد، ارتقاء، سلامت نظام اداری، فساد اداری.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۱	الف) بیان مسأله.....
۱	ب) پرسش اصلی پژوهش.....
۲	ج) فرضیه پژوهش.....
۲	د) سابقه و پیشینه پژوهش.....
۲	ه) ضرورت و هدف پژوهش.....
۳	و) روش پژوهش.....
۳	ز) ساماندهی پژوهش.....
۴	ح) مشکلات و موانع پژوهش.....
۵	فصل اول: کلیات.....
۶	مبحث اول: مفاهیم.....
۶	گفتار اول: مفاهیم لغوی.....
۶	الف) ارتقاء.....
۷	ب) سلامت.....
۷	ج) فساد.....
۷	د) نظام.....
۸	ه) اداری.....
۸	و) کارمند.....
۸	ز) دولت.....

گفتار دوم: مفاهیم اصطلاحی.....	۹
الف) نظام اداری:.....	۹
ب) سلامت اداری (سازمانی).....	۱۰
ج) ارتقای سلامت اداری.....	۱۲
د) فساد اداری.....	۱۳
ذ) مقام عمومی.....	۱۵
ه) مأموران دولتی.....	۱۸
و) کارمند دولت.....	۱۹
ی) جرایم کارمند دولت.....	۲۰
مبحث دوم: پیشینه تاریخی.....	۲۱
گفتار اول: پیشینه فساد اداری در ایران.....	۲۱
الف) دوران باستان.....	۲۱
ب) عصر حاضر.....	۲۴
۱- قبل از انقلاب اسلامی.....	۲۴
۱-۱- پیشینه جامعه شناختی.....	۲۴
۱-۲- پیشینه تقنینی.....	۲۵
۲. بعد از انقلاب اسلامی.....	۲۷
۱-۲. پیشینه جامعه شناختی.....	۲۷
۲-۲. پیشینه تقنینی.....	۳۱
گفتار دوم: پیشینه فساد اداری در جهان.....	۳۳
الف) پیشینه جامعه شناختی.....	۳۳

- ۳۵..... (ب) پیشنهاد تقنینی
- ۳۸..... مبحث سوم: مبانی سلامت اداری
- ۳۸..... گفتار اول: مبانی سلامت اداری در حقوق اسلام
- ۳۸..... (الف) اهمیت و جایگاه حق الناس در دین اسلام
- ۴۰..... (ب) ضرورت احترام به امانات الهی
- ۴۱..... (ج) ضرورت حفظ وحدت و بقای جامعه اسلامی
- ۴۲..... (د) پرهیز از مال حرام و توجه به خطرات آن
- ۴۲..... (ه) لزوم رعایت تعهد
- ۴۳..... گفتار دوم: مبانی سلامت اداری در حقوق ایران
- ۴۳..... (الف) حفظ نظم عمومی جامعه
- ۴۴..... (ب) صیانت از ارزش های اخلاقی
- ۴۶..... (ج) حفظ پایداری نظام
- فصل دوم: مداخلات حقوق کیفری قبل از تصویب قانون ارتقاء سلامت اداری و مقابله با فساد
(جرم انگاری پراکنده)..... ۴۹
- ۵۰..... مبحث اول: مصادیق جرم انگاری شده در حقوق داخلی
- ۵۱..... گفتار اول: جرایم مالی
- ۵۱..... (الف) ارتشاء
- ۵۵..... (ب) اختلاس
- ۶۱..... (ج) تصرف غیرقانونی در وجوه و اموال دولتی و عمومی
- ۶۳..... (د) تحصیل منفعت در معاملات دولتی
- ۶۴..... (ذ) اخذ پورسانت

- ه) تدلیس در انجام معامله دولتی ۶۵
- و) سوء استفاده کارمندان دولت با تصاحب اوراق و اسناد متعلق به اشخاص ۶۷
- ز) سوء استفاده کارکنان دولت در وصول وجه یا مال به نفع دولت ۶۸
- ح) عدم پرداخت اجرتی که به حساب دولت آورده شده است ۶۹
- ط) منظور کردن بیش از تعداد موجود مستخدمین به حساب دولت ۶۹
- ظ) سوء استفاده از شغل دولتی در تسلط مالکانه ۷۰
- گفتار دوم: جرایم مربوط به سلب آزادی و حقوق افراد ۷۱
- الف) تعدیات مأموران دولتی نسبت به شهروندان در قالب فعل ۷۲
۱. تعدیات مأمورین نسبت به تمامیت جسمانی اشخاص ۷۲
- ۱-۱. اخذ اقرار با اذیت و آزار متهم ۷۲
- ۱-۲. اعمال مجازات غیرقانونی نسبت به محکوم علیه ۷۵
۲. تعدیات مأموران دولتی نسبت به حیثیت معنوی اشخاص ۷۵
- ۱-۲. سلب آزادی اشخاص ۷۵
- ۲-۲. توقیف و دستور توقیف غیرقانونی ۷۶
- ۳-۲. هتک حرمت مسکن غیر ۷۷
- ۴-۲. هتک حرمت مراسلات توسط کارکنان دولتی ۷۹
- ۵-۲. اعمال غرض در انجام وظیفه ۸۲
- ب) تعدیات ناشی از ترک فعل ۸۳
۱. امتناع از قبول شکایت ۸۳
۲. عدم استماع شکایت محبوس غیر قانونی ۸۴
- گفتار سوم: جرایم مربوط به امنیت کشور ۸۵

- الف) بی‌مبالاتی مأمورین دولتی در حفظ اطلاعات طبقه‌بندی شده ۸۵
- ب) جعل اسناد ۸۶
- ج) اهمال منجر به ربودن، تخریب و معدوم شدن مدارک دولتی ۸۸
- گفتار چهارم: جرایم مربوط به عدالت قضایی ۸۸
- ۱) فرار زندانی در نتیجه اهمال مأمور ۸۹
- ۲) فرار زندانی در نتیجه مساعدت مأمور ۹۰
- ب) جلوگیری از اجرای اوامر کتبی دولتی و احکام قضایی ۹۱
- ج) دخالت در امور قضایی ۹۱
- د) امتناع از اعلام جرم ۹۳
- مبحث دوم: الزامات ناشی از تصویب قوانین بین‌المللی ۹۴
- گفتار اول: کلیات کنوانسیون مریدا ۹۵
- الف: عناوین و فصول کنوانسیون ۹۵
- ب) اهداف ۹۶
- ج) ویژگی‌ها ۹۶
- گفتار دوم: مصادیق جرم‌انگاری شده فساد در کنوانسیون مریدا ۹۷
- الف) رشوه ۹۸
- ب) اختلاس ۱۰۱
- ج) اعمال نفوذ در معاملات ۱۰۲
- د) سوء استفاده از وظایف شغلی ۱۰۳
- ه) ثروت نامشروع ۱۰۴
- و) تطهیر عواید ناشی از جرم ۱۰۶

- ۱۰۷.....(ی) اختفای عواید ناشی از جرم.....
- فصل سوم: مداخلات حقوق کیفری پس از تصویب قانون ارتقاء سلامت اداری و مقابله با فساد
- ۱۰۹.....(تمرکز در جرم‌انگاری).....
- ۱۱۱.....مبحث اول: کلیات.....
- ۱۱۱.....گفتار اول: معرفی قانون.....
- ۱۱۱.....الف) شناسنامه قانون.....
- ۱۱۱.....ب) اهداف قانون.....
- ۱۱۲.....ج) اشخاص مشمول این قانون.....
- ۱۱۲.....د) مسئولیت اجرای قانون.....
- ۱۱۳.....گفتار دوم: نوآوری های قانون.....
- ۱۱۳.....الف) اتخاذ رویکرد پیشگیرانه.....
- ۱۱۳.....ب) تعریف فساد.....
- ۱۱۶.....ج) امکان اندازه گیری فساد.....
- ۱۱۷.....د) بهره گیری از سازمان‌های مردم نهاد.....
- ۱۱۸.....ذ) اطلاع رسانی و آموزش همگانی.....
- ۱۱۹.....ر) آیین دادرسی افتراقی.....
- ۱۲۱.....مبحث دوم: بررسی محرومیت های پیش بینی شده در قانون ارتقاء.....
- ۱۲۱.....گفتار اول: اقسام محرومیت.....
- ۱۲۲.....گفتار دوم: اعمال مشمول محرومیت.....
- ۱۲۳.....الف) محرومیت به سبب ارتکاب یکسری اعمال.....
- ۱۲۴.....ب) محرومیت به سبب محکومیت های خاص.....

- ج) تشدید مجازات..... ۱۲۴
- د) تخفیف مجازات..... ۱۲۵
- ذ) مرجع قضایی اختصاصی..... ۱۲۵
- ر) بانک اطلاعات فهرست محرومیت..... ۱۲۶
- مبحث سوم: رویکرد پیشگیرانه در حمایت از سلامت اداری..... ۱۲۶
- گفتار اول: تدابیر پیشگیرانه عام..... ۱۲۶
- الف) دسترسی آزاد به اطلاعات و ایجاد شفافیت..... ۱۲۷
- ب) مکانیزه نمودن امور اداری و استفاده از فن آوری اطلاعات..... ۱۳۲
- ج) تدوین منشور اخلاقی حرفه ای کارگزاران نظام..... ۱۳۶
- د) حمایت از گزارش دهندگان جرم..... ۱۳۹
- ذ) تشویق مدیران و کارکنان..... ۱۴۳
- گفتار دوم: تدابیر پیشگیرانه خاص (در قالب وضع تکالیف برای دستگاهها)..... ۱۴۴
- الف) تکالیف دستگاهها در پیشگیری از مفاسد اداری..... ۱۴۴
- ب) تکالیف هر یک از نهادها در پیشگیری از مفاسد اداری..... ۱۴۶
۱. تکالیف وزارت اطلاعات..... ۱۴۷
۲. تکالیف وزارت امور اقتصادی و دارایی..... ۱۴۷
۳. تکالیف قوه قضائیه..... ۱۴۸
۴. تکالیف سازمان ثبت اسناد و املاک..... ۱۴۹
- نتیجه گیری..... ۱۵۰
- منابع..... ۱۵۱

مقدمه

الف) بیان مسأله

فساد اداری از دیرباز گریبانگیر جوامع و دولت‌ها بوده است و در واقع هر جا دولتی بوده فساد نیز بوده است و بزرگترین عارضه کنونی نظام اداری جهان و بالاخص نظام اداری کشور عزیزمان ایران، فساد مالی-اداری است، به نحوی که با اخذ رشوه و اختلاس میلیونها ناحق به حق و میلیونها حق به ناحق تبدیل شده است و این بیماری مزمن، کهنه ترین جراحات نظام اداری است که هرچند با گذشت قریب به دو هزار سال مبارزه با فساد اداری در ایران، تلاش‌ها برای از میان بردن آن به ندرت با موفقیت همراه بوده است، اما چاره‌ای نیست و باید تلاش و مبارزه را ادامه داد و نگرش‌های منفی افراد جامعه نسبت به نظام اداری را تغییر داد و موجبات رضایت ایشان را فراهم کرد. حقوق کیفری به نوبه خود موظف به حفظ سلامت نظام اداری و مقابله با هر گونه عملی است که استمرار آن را تهدید می‌کند؛ مسلماً این تلاش‌ها عمدتاً در قالب جرم‌انگاری یکسری اعمال فساد انگیز صورت می‌گیرد هر چند اخیراً توجه به تدابیر پیشگیرانه نیز مورد توجه حقوق کیفری قرار گرفته است که چه بسا این اقدامات، ماحصل توجه به قوانین بین‌المللی و الگوبرداری از روش‌های پیشگیرانه تعبیه شده در آنها باشد. تصویب قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد از سوی مقنن رویکرد نوینی است که به نظر می‌رسد در صورت تهیه و ابلاغ آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی این قانون، نظام اداری با تحول عظیمی روبرو خواهد شد و به میزان قابل توجهی به شاخص‌های سلامت اداری نزدیک خواهد شد.

ب) پرسش اصلی پژوهش

با توجه به مطالب یاد شده در بیان مسأله، این سوال مهم و اساسی مطرح می‌شود که: «سیاست کیفری تقنینی ایران برای حفظ و ارتقاء سلامت نظام اداری چگونه سازماندهی شده است؟».

ج) فرضیه پژوهش

فرضیه ای که برای این پرسش در نظر گرفته شده این است که: « سیاست کیفری تقنینی ایران در قانون مجازات اسلامی، لایحه قانون مجازات، الحاقیه کنوانسیون مریدا و قانون ارتقاء سلامت اداری به طور اخص به مقابله با فساد اداری و ارتقای سلامت آن پرداخته است».

د) سابقه و پیشینه پژوهش

در خصوص فساد اداری تا کنون کتب و مقالات بسیاری نوشته شده است و به ماهیت فساد اداری و انواع آن پرداخته شده است، بیشتر کتب و مقالاتی که نگارنده مشاهده نموده است در زمینه تبیین و تشریح فساد اداری می باشد اما کتب و مقالاتی با عنوان مقابله با فساد اداری کمتر مشاهده شده است از نمونه کتب با این عنوان، کتاب دکتر لیلا دادخدایی می باشد با «عنوان فساد مالی-اداری و سیاست جنایی مقابله با آن با تکیه بر کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد». در این کتاب به مبانی، فرآیند جرم انگاری و مصادیق فساد در بخش نخست و پاسخ ها و سازوکارهای سیاست جنایی در مقابل فساد در بخش دوم پرداخته شده است؛ طبق مشاهدات و مطالعات نگارنده موضوع این پایان نامه به این شکل و با این عنوان دارای سابقه نمی باشد و وجه نوین این پایان نامه انواع مقابله کیفری با مفاسد اداری است که با بررسی و مطالعه قوانین عام مجازات ایران، الحاقیه کنوانسیون مریدا و قانون ارتقاء سلامت اداری و مقابله با فساد (جدیدترین قانون مصوب در این زمینه) و گاهها بررسی قوانین خاص مرتبط با موضوع صورت گرفته است.

ه) ضرورت و هدف پژوهش

از آن جایی که مهم ترین امور جامعه و خدمت رسانی عمومی به شهروندان به دست نظام اداری سپرده شده است، اگر در انجام این وظایف کوتاهی صورت گیرد لطمات جبران ناپذیر و عظیمی به کل جامعه از جهات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی وارد می شود و در واقع کل نظام جامعه دچار اختلال و نابودی می شود به همین دلیل تلاش در جهت حفظ استقرار نظام، و وظیفه همه آحاد آن نظام است. لذا نگارنده نیز به عنوان عضوی از جامعه، خود را موظف به تلاش در راه اعتلای جامعه اسلامی خود و بالندگی و پیشرفت هر چه بهتر آن می داند.

و در همین راستا هدف مهم این پایان نامه کمک به مقابله با فساد اداری و ارتقاء سلامت دستگاه‌های اداری از طریق بررسی قوانین کیفری (به عنوان مهم‌ترین اهرم مقابله با جرم) و تبیین نقش آن در راه حفظ سلامت اداری و تلاش برای شناسایی قوانین مناسب برای مقابله با فساد است.

(و) روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش همانند اکثر تحقیقات علوم انسانی به صورت تحلیلی-توصیفی است به این صورت که با مطالعه قوانین مرتبط با موضوع پژوهش، کتب حقوقی، مقالات حقوقی، پایان نامه‌ها و نیز کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط به فیش برداری مطالب پرداخته شده است و پس از آن به صورت منظم دسته‌بندی و مرتب گردیده و مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است.

(ز) ساماندهی پژوهش

این پژوهش دارای سه فصل می‌باشد. از آنجایی که بحث و بررسی راجع به هر موضوعی نیازمند مقدماتی در قالب بیان مفاهیم و پیشینه و مبانی آن موضوع برای درک بهتر آن است در فصل اول با عنوان کلیات در طی سه مبحث به این مقدمات پرداخته شده است که مبحث مفاهیم دارای دو گفتار با عناوین مفاهیم لغوی و اصطلاحی می‌باشد. در مبحث پیشینه در طی دو گفتار به پیشینه تاریخی موضوع در ایران و جهان پرداخته شده است و مبحث مبانی نیز دارای دو گفتار است که به شناسایی مبانی ایران و اسلام می‌پردازد.

فصل دوم با عنوان مداخلات حقوق کیفری قبل از تصویب قانون ارتقاء سلامت اداری و مقابله با فساد در قالب دو مبحث تدوین شده که مبحث اول به مصادیق جرم‌انگاری شده در حقوق داخلی و مبحث دوم به الزامات ناشی از تصویب قوانین بین‌المللی می‌پردازد که مبحث اول دارای چهار گفتار و مبحث دوم دارای سه گفتار می‌باشد.

در فصل سوم به طور خاص بررسی قانون ارتقاء سلامت اداری و مقابله با فساد مدنظر قرار داده شده است و به همین عنوان نام گرفته است که در طی سه مبحث و شش گفتار تدوین شده است. مبحث اول به بررسی کلیات قانون می‌پردازد، مبحث دوم به محرومیت‌های پیش‌بینی شده در قانون و مبحث سوم به رویکرد پیشگیرانه قانون در حمایت از سلامت اداری می‌پردازد.

(ح) مشکلات و موانع پژوهش

از جمله مشکلات فراروی نگارنده ، جدید التصویب بودن قانون ارتقاء سلامت اداری و کمبود بسیار شدید منابع در مورد این قانون بود به طوری که نه تنها منابع مکتوبی در این زمینه (به جز یک مقاله) به نگارش در نیامده - که متأسفانه حاکی از بی توجهی نویسندگان حقوقی به این قانون بسیار مهم می باشد - بلکه در دیدار گاههای (سایت) الکترونیک نیز چندان به آن پرداخته نشده و تنها متن قانون موجود می باشد.

فصل اول:

کلیات

در این فصل به کلیات این پژوهش پرداخته شده است. اولین مبحث مربوط به مفاهیم می‌باشد و سعی شده از کلمات کلیدی و مبنایی پژوهش تعریف یا تعاریف مناسبی ارائه شود. مبحث دوم به بیان پیشینه تاریخی موضوع پژوهش می‌پردازد و در مبحث سوم از مبانی بحث می‌شود. از آنجایی که کلیات هر پژوهشی ذهن خواننده را برای ورود به متن اصلی آماده می‌کند و پیش زمینه ذهنی برای او ایجاد می‌کند لزوم پرداختن دقیق به آن به خوبی احساس می‌شود و از اهمیت خاصی برخوردار است.

مبحث اول: مفاهیم

این مبحث شامل مفاهیم لغوی و اصطلاحی می‌باشد. مفاهیم لغوی با توجه به فرهنگ‌های معتبر فارسی و بعضاً عربی نوشته شده است. در ذیل به این مفاهیم می‌پردازیم.

گفتار اول: مفاهیم لغوی

در این گفتار، معانی لغوی لغات پر کاربرد و مرتبط با پژوهش از فرهنگ‌های معتبر فارسی استخراج شده است. و در هر مورد ذیل آن لغت قید شده که پژوهش حاضر کدام معنی یا معانی لغوی را مد نظر دارد.

الف) ارتقاء

ارتقاء کلمه‌ای عربی است که در لغت‌نامه به معنای بالا رفتن، بلند برآمدن و صعود و رفعت آمده است.^۱ این کلمه را هم‌چنین پله پله بالا رفتن، به پایه‌ی بلند رسیدن نیز معنا کرده‌اند.^۲ ترقی

۱. علی اکبر دهخدا، لغت‌نامه، چاپ دوم، (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷)، جلد دوم، ص ۱۶۴۹.

۲. حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید، چاپ پنجم، (تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۵)، جلد اول، ص ۱۳۰.

کردن، پیشرفت کردن هم در فرهنگ زبان فارسی ذیل این کلمه آمده است.^۱ در پژوهش حاضر معنی اخیر مدنظر می‌باشد.

ب) سلامت

سلامت مصدری عربی است به معنای بی‌گزند شدن، بی‌عیب شدن.^۲ در فرهنگ معین ذیل این کلمه آمده است: رهایی یافتن، نجات یافتن، امنیت، عافیت و تندرستی، نجات و رستگاری، آرامش و صلح و غیره.^۳ در این پژوهش سلامت در مقابل فساد است پس معنای اول (بی‌گزند شدن، بی‌عیب شدن) تطبیق بیشتری با معنای مدنظر پژوهش دارد.

ج) فساد

فساد به فتح ف، به لحاظ لغوی یک کلمه‌ی عربی است که از ریشه‌ی فسد - یفسد - یفسد و فسد - فسادا و فسودا، به معنی خرابی، خروج هر چیز از حالت طبیعی و صحیح آن و ضد صلاح (درستی - راستی)^۴ به کار رفته است.

در فرهنگ‌های فارسی به معنای تباه شدن، نابود شدن، از بین رفتن و متلاشی شدن آمده است. هم‌چنین بی‌ارزش شدن یا از بین رفتن اصول اخلاقی و تربیتی نیز معنا شده است.^۵

د) نظام

نظام کلمه‌ای عربی و اسم مصدر است به معنای ۱- نظم و ترتیب، آراستگی ۲- سیستم ۳- مجموعه‌ی سپاهیان و افسران کشور و ادارات مربوط به آن.^۶ هم‌چنین نظام به معنای مجموعه قوانین، قواعد، سنن یا نوامیسی آمده است که قوام و انتظام چیزی بر آن‌ها نهاده شده است.^۷ تمامی این معانی، مرتبط با معنای نظام در این پژوهش هستند.

۱. مهشید مشیری، فرهنگ زبان فارسی، چاپ چهارم، (تهران: انتشارات سروش، ۱۳۷۸)، ص ۵۳.

۲. لسان العرب، جلد دوم، ص ۴۵۶

۳. محمد معین، فرهنگ فارسی معین، چاپ هشتم، (تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۱)، جلد دوم، ص ۱۹۰۸.

۴. لسان العرب، جلد سوم، ص ۳۳۵.

۵. حسن عمید، پیشین، ص ۹۱۶.

۶. مهشید مشیری، پیشین، ص ۱۱۰۰.

۷. حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن، چاپ دوم، (تهران: انتشارات سخن، ۱۳۸۲)، جلد هشتم، ۷۸۵۳.

ه) اداری

کلمه‌ای عربی و صفت نسبی اداره است. در لغت‌نامه اداری یعنی منسوب به اداره، عضو اداره. اداره به معنای قسمتی از وزارتخانه است. هر وزارتخانه به چند اداره و هر اداره به چند دایره منسب می‌شود.^۱ اداری به معنای کارهای اداری و تشریفات اداری و نیز کسی که در اداره‌ی دولتی کار می‌کند نیز آمده است.^۲ کلماتی مانند سازمان، نهاد و مؤسسه معنای مشابهی با اداره دارند. در فرهنگ بزرگ سخن ذیل سازمان چنین آمده است: مؤسسه‌ای که برای انجام دادن کار معینی تأسیس می‌شود.^۳ هم‌چنین مؤسسه به سازمانی با تشکیلات و وظایف مشخص برای انجام دادن خدمات ویژه گفته می‌شود.^۴ نهاد نیز به معنای هر نوع تشکلی است که رسمیت یا استقرار یافته باشد.^۵ همین معانی ذکر شده مد نظر پژوهش می‌باشد.

و) کارمند

کارمند، صفت مرکب است. فردی که در مؤسسه یا اداره‌ای به کار مشغول است، عضو اداره: «کارمند دولت»؛ «کارمند بازنشسته».^۶ دهخدا کارمند را چنین معنا کرده است: خدمتکار، دارنده‌ی کار، کسی که شغلی در دستگاہی دارد. مستخدم در یکی از ادارات دولتی.^۷ معنی اخیر مد نظر پژوهش حاضر می‌باشد.

ز) دولت

دولت در لغت به معنای مملکت، کشور و سازمان سیاسی یک جامعه است که برای اداره امور آن به وجود می‌آید.^۸ در لغت‌نامه ذیل دولت چنین آمده است: مجموعه‌ی هیأت عالی‌ه‌ی حاکمه از شاه و وزراء حکومت، سلطنت، دستگاہ حکومتی، گروهی که بر مملکت حکومت

۱. علی اکبر دهخدا، پیشین، جلد اول، ص ۱۵۵۵.

۲. مهشید مشیری، پیشین، ص ۸۱۹.

۳. حسن انوری، پیشین، جلد پنجم، ص ۳۹۷۷.

۴. همان، جلد هفتم، ص ۷۴۷۸.

۵. همان، جلد هشتم، ص ۸۰۴۸.

۶. مهشید مشیری، پیشین، ص ۸۱۹.

۷. علی اکبر دهخدا، پیشین، جلد دوازدهم، ص ۱۷۹۷۹.

۸. مهشید مشیری، پیشین، ص ۴۷۱.